

Iz povijesti ludbreških škola

I.

Želimo li govoriti o razvoju školstva uopće, a posebno u našem kraju, moramo, svakako, naglasiti da su prvi počeci sustavnog prosvjetnog rada bili vrlo skromni. Prema oskudnim vijestima iz XVII. stoljeća najstarija bi bila ludbreška škola, a osim nje na teritoriji čitave općine još su samo tri škole, i to u središtima rimokatoličkih župa u Sv. Đurđu, u Martijancu i u Velikom Bukovcu. Drugih škola tada ovdje nema, a nema ih ni po drugim manjim mjestima. Sve su one pod nadzorom crkve — školsku općinu čini cijela župa, pa se i zovu župske škole.

Učiteljem može postati svaki pismeni čovjek, a program nije velik. Djeca uče čitati, pisati, računati i vjeronauk. Učenika je malo: jedni polaze školu sa željom da bi kasnije postali svećenici, drugi se pripremaju za službenike vlastelinstva, treći dolaze zato da se kako-tako opismene kao budući obrtnici.

Ludbreška škola prvi put se spominje 1649. godine. Učitelj se službeno zove magister, kasnije ludimagister. Narod ga zove školnik. To mu je i službeni naslov u domaćim, kajkavskim ispravama.

Ipak, tim učiteljima tokom XVII. i XVIII. stoljeća, školski rad nije glavno zanimanje. Oni su u prvome redu organisti, orguljaši i voditelji crkvenog zbora, kao neka nadopuna svećeniku. Od njih se traži da budu dobri pjevači, da poznaju crkveni ceremonijal. Kroz više od dva stoljeća zadržao se običaj da školnik spričava na sprovodu žalopojkom pojedine uglednije ljude, a za svaku takvu zgodu morao je sastaviti novi tekst i otpjevati ga na prastaru melodiju. Za takve nastupe primao je i posebnu nagradu.

Poznato je da su prvi učitelji, u većini slučajeva, vršili i službu crkvenjaka, čistili crkvu i zvonili. Da li je i u Ludbregu bilo u početku tako, teško je reći. Dapače, moglo bi se zaključiti, da su bar u XVIII. stoljeću naši školnici ugledne i poštovane osobe. Vidi se to po tome što su za svoje vječno počivalište dobili kriptu u lijevoj lađi župne crkve, a takve privilegije imaju tada samo rijetki građani.

Ludbreg od davnine ima tri službene bogomolje, u kojima su se vršili crkveni obredi — zato su i naši školnici imali više posla negoli oni uz seoske crkve. I prihodi ludbreških učite-

lja nešto su veći, negoli ostalih školnika po selima. Doduše, stan što ga uživaju u maloj drvenoj kućici, ne razlikuje se od stanova vlastelinskih podanika, ali s vremenom »blagonaklošnoću visokih pokrovitelja« poboljšavaju se stambene prilike naših prosvjetitelja. A ti su pokrovitelji do 1695. godine grofovi Erdödi, zatim do 1918. godine porodica grofova (kasnije knezova) Batthyany (Bačani).

Prema podacima kanonskih vizitacija Komarničkog arhidakonata od 1649. do 1700. godine ovdje su kao učitelji radili: Luka Kosović i Martin Viksić. Godine 1700. nastupa Juraj Novak. O životu tih prvih naših prosvjetitelja malo se zna. Kao nagradu za svoj rad dobivaju na uživanje neke oranice, razasute među oranica ostalih Ludbrežana. Tako se, početkom XVIII. stoljeća, spominje učiteljeva zemlja na Dugim mekotama, i sjenokoša u Hrastovskom, te neka zemlja u Vučjoj jami i druge.

Kad je 1703. godine umro bivši ban Adam Batthyany, postaje pokroviteljica crkve i škole njegova supruga Eleonora, vrlo kulturna žena. Ona poklanja jednu kuću s vrtom školi, ali se ovdje nije održavala nastava, već se tu nastanio samo učitelj. Rad se odvijao u središtu mjesta, a to je moglo biti jedino u staroj crkvenoj kući, smještenoj uz južni zid cinkture crkve, gdje je bila jedna povećća prostorija dovoljno svijetla za rad s djecom. Tek početkom XIX. stoljeća pobrinuli su se nadležni za izgradnju nove školske zgrade, u kojoj je prema planu trebala biti učionica sa stanom za učitelja, jer je »prijetila opasnost da se kućica u kojoj stanuje učitelj, a koja je i onako dosta udaljena od škole, jednoga dana sama od sebe sruši«. Prema podacima što ih navodi učitelj Feržić, (a koje je mogao dobiti od starih ljudi), prva škola-zidnica izgrađena je 1812. godine. Kasnije je proširena.

Tokom XVIII. stoljeća obredalo se u Ludbregu više učitelja. Neki su službovali kratko vrijeme i otišli, a kako vizitatori nisu dolazili svake godine, nisu ih ni spominjali. Poznata su nam imena samo onih koji su ovdje radili u vrijeme kad su kanonici vršili nadzor, »vizitaciju« crkve i škole. U izvještaj uvršteni su i školnici. Vizitatori ih spominju ovim redom: 1700. Juraj Novak, 1702. Matija Sokolović, 1733 — 1747. godine Andrija Županić, 1750. Juraj Cvetković, 1752 — 1760. Franjo Fickun, 1765. Balthasar Stajduhar i 1768 — 1810. godine Jo-

sip Kollay. Neki podaci o organistima sačuvani su na jednoj drvenoj svirali starih orgulja u Selniku. Orgulje su već davno uništene, ali je brižni čuvar kapele spasio sviralu, a s njom i dragocjene podatke. Obični seljak, Luka Kain, imao je više smisla za čuvanje starine, negoli njegov univerzitetski obrazovani principal, koji je naredio da se dvjesto godina stari instrument uništi. Zavrijedio je, dakle, da mu se sačuva ime.

Sadržaj spomenutog natpisa je slijedeći: 1732. prima vlastelinstvo orguljaša Andriju Županića, kojega je oko 1749. naslijedio Cvetković. Godine 1751. orguljaš je Franjo Fickun, koji 1762. odlazi u Virje, a naslijedi ga Tomašek Sims. Iza njega je 1763. došao Balthasar Sandoler. Od 15. listopada 1766. orguljašku službu vrši Josip Kollay. Godine 1810. opet je upisan Josip Kollay kao organist župne crkve ludbreške. Pa ako se uzme da je to ista osoba koju spominje kanonska vizitacija župe martijanečke 1855. godine, taj čovjek je vodio crkveni zbor i podučavao djecu punih 55 godina.

U njegovo doba došao je u Ludbreg arhidakon Matija Petrović. Zahtijevao je da župnik svake godine, redovito u mjesecu studenome, izvještava o tome kako se ludimagister brine o mladeži, o napretku pjevačkog zbora, i uopće o školi. Na žalost, ni jedan takav izvještaj u župnome dvoru do danas nije pronađen.

Ipak, mogli bismo zaključiti da je Josip Kollay bio dobar učitelj i odan svome zvanju. On je osnivač »učiteljske dinastije« koja istom s njegovim praukom Emanuelom, nakon sto godina prosvjetnog rada, prekida tradiciju obitelji. Kollayi su redom bili ludbreški školnici. Između 1790. i 1812. godine povremeno radi ovdje i Janko Kollay, pavlinski đak vrlo naobražen čovjek, koji i svoje sinove odgaja za učitelje. Spominje ga Antun Feržić u svojoj »Povijesti škole«. Podatke je zacijelo dobio od trećeg Kollaya, Ambroza, sina Jankovog, kojega je kao mladi učitelj osobno poznao. (Feržić je prvi put došao u Ludbreg 1857.).

Prema bilješkama u toj »Povijesti škole«, 1812. godine izgrađena je, nasuprot župnog dvora, prizemna zidаница za školu. Zidanicu je poslije proširio župnik Josip Vračan. Kad je sve bilo završeno, župnik je zapisao u svoju kroniku ovu kratku pribilješku: »Zahvaljujući sklonosti njegove Uzvišenosti (kneza) primio sam nasuprot župnog stana prilično prostrano gradilište za gradnju škole. Zajedničkim snagama tu je podignuta školska zgrada od solidnog materijala 1838. godine u kojoj sadašnji naraštaji pouke primaju«. (Školsko gradilište samo je prošireno parcelom vlastelinskog vrta i spojeno s bivšim Horvatovim gruntom.)

Već prije, konačno su uređena i primanja učitelja-orguljaša. Za svoj rada on uživa 12 jutara zemlje. Crkva mu daje godišnje 12 forinti, a svaka kuća jednu forintu. Od vlastelinstva dobiva 12 hvati drva za ogrjev. Posebnu nagradu dobiva za »spričavanje« pokojnika i za pjevane mise, ali to daju rođaci umrlih.

Da li su tadašnji učitelji imali kakvu naplatu za sviranje u kapelama, ne zna se, ali zacije-

Jedna od prvih ludbreških učiteljica Marija Somogyi, 1883. do 1893.

lo ni to nije bilo badava, a obredi se tu redovito vrše svaki tjedan, bar u gradskoj kapeli.

Josip Vračan, koji je ovdje kao župnik bio ravnatelj škole od 1815 — 1844. godine, i sam je podučavao nekoliko mladića u nekim predmetima izvan programa škole. Prije nego je došao u Ludbreg, bio je profesor varaždinske gimnazije. Pokazivao je veliko zanimanje za prosvjetu, te je njegovim zalaganjem i u Đurđu sagrađena, za ono doba, odgovarajuća školska zgrada. U njegovo vrijeme učiteljevala su u Ludbregu dva ludimagistra, a počeo je radom i treći. Starog Josipa Kollaya, koji je umro 1811. u srpnju, naslijedio je istom 1812. godine Bolto Farkaš. On dolazi ovamo iste godine kad je trebalo osigurati školski prostor, i na novom gradilištu osposobiti zgradu za tu svrhu, zato škola još uvijek radi u crkvenim prostorijama (do 1813.). Godine 1838. spominje se na ovoj školi treći Kollay — imenom Ambroz. On je radio do 1855. godine. Tada se zahvalio na učiteljskoj službi, ali orguljaš je ostao i dalje. Prema tome, on je zadržao nadarbinske zemlje i novčani prihod, od crkvenog pjevanja.

Crkvena kuća (desno) u Ludbregu u kojoj se do 1813. održavala nastava

Školske godine 1854/55. zavedena je opetovnica za 20 dječaka i 16 djevojčica. Obuku su imali četvrtkom i nedjeljom. Osim toga, I. razred polazi 46 učenika, II. 34; ukupno 80.

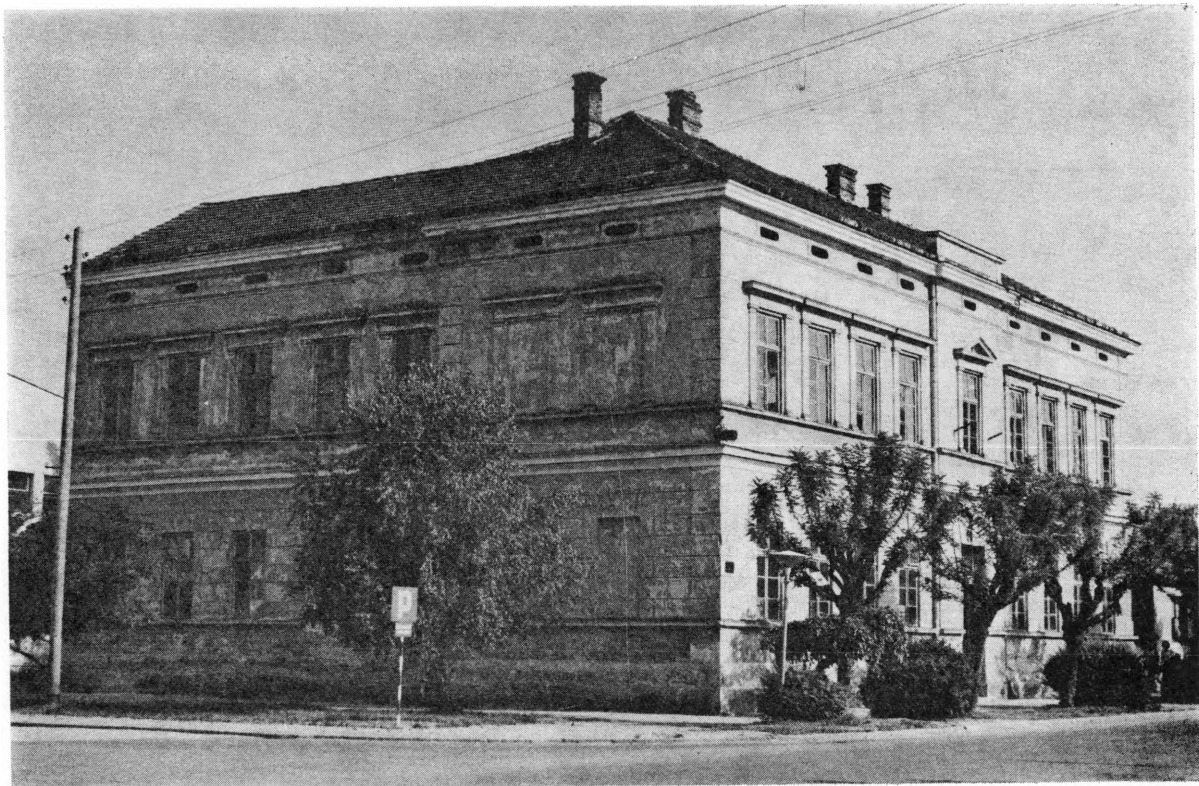
Školska općina još uvijek obuhvaća Ludbreg i devet područnih sela: Hrastovsko, Kučan, Globočec, Čukovec, Torčec, Sigetec, Apatiju, Slokovec i Selnik. I seljaci pomalo uviđaju potrebu pismenosti. Djece je sve više, a školska zgrada postaje premalena. »Nastojanjem načelnika općine Đure Safarića i župnika Egersdorfera, 1855/56. školska zgrada je podignuta na kat«. Prema tome ona je dva put nadograđivana. Najstariji dio (jedna učionica) potječe iz 1812., ostalo prizemlje iz 1838., a cijeli prvi kat konačno je dovršen 1856. godine. Škola je još uvijek trivijalna župna — ali već se sve više osjeća briga državne vlasti za prosvjetu. Naredbom Visoke kraljevske banske vlade od 26. siječnja 1853. br. 75, traži se da svi školski sposobnjaci polaze nastavu, a na našem terenu bilo ih je tada 263, i to 135 dječaka i 128 djevojčica.

Morao se povisiti i broj učitelja. Stan je osiguran ovako: učitelj uživa dvosobni stan, podučitelj ima jednu sobu, a jedna prostorija predviđena je za učiteljicu koja će podučavati žensku mladež, »jer još ima žena koje ni poštenu kruh ispeći ne znaju«.

Prvi učitelj, koji se ovdje nastanio, bio je Vencel Maržik. On prima od općine 300 forinti godišnje. Podučitelj dobiva 200 forinti, učiteljici je određeno isto toliko, ali nje još nema. Istom 1860. došla je »gospođica« Julijana Kiš. Bila je prva u nizu mnogih naših prosvjetnih radnica, a ostala je ovdje sve do 1869. godine.

Učitelji se često mijenjaju. Iako su predviđena tri radna mjesta, ponajviše rade dva prosvjetna radnika, zato nije čudo što u pojedinim godinama završava razrede samo 65, a katkada jedva 60 posto učenika.

Od 1859. godine škola ima i svoj voćni radnik. Tu daci uče saditi i oplemenjivati voćke. Prvi pionir našeg voćarstva, učitelj Josip Herceg primio je od Zemaljske vlade u Zagre-

Zgrada ludbreške osnovne škole, koja je građena 1899., a srušena 1975. godine

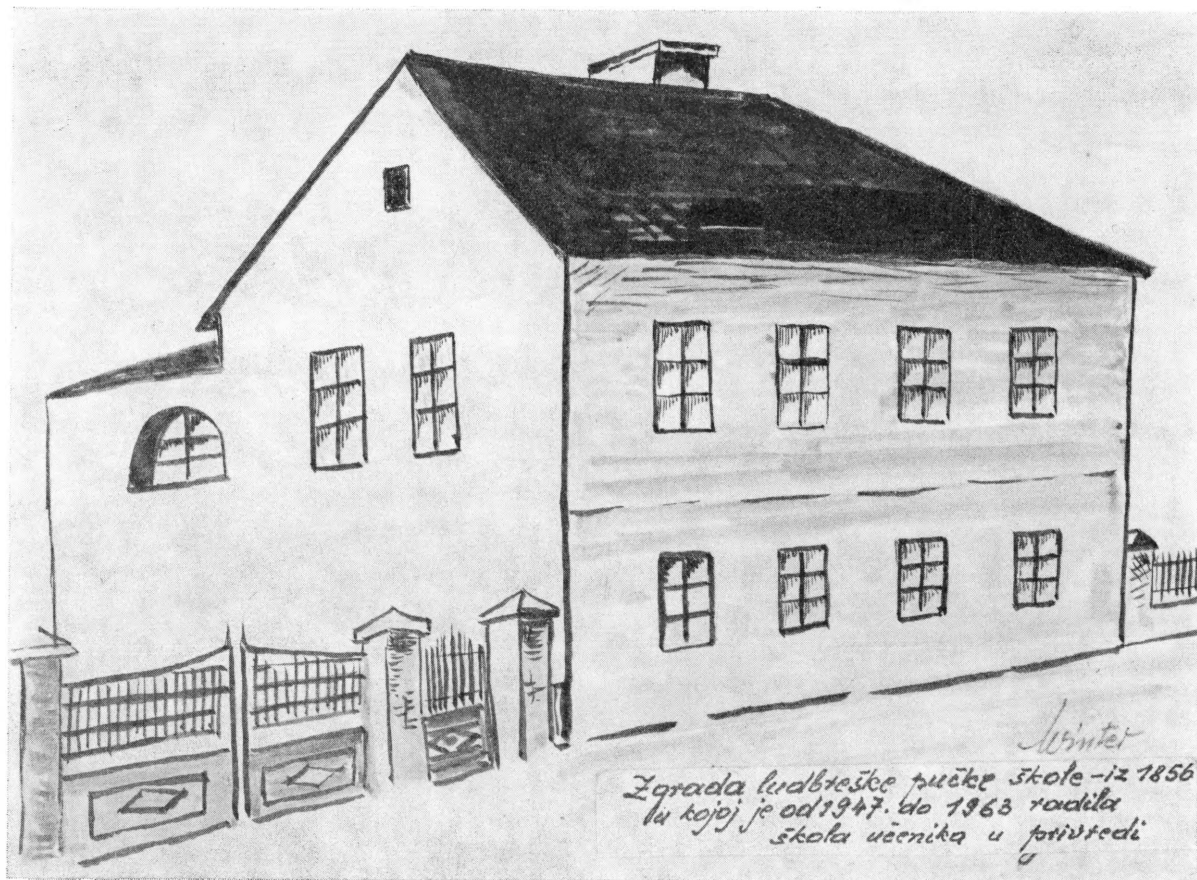
bu diplomu i osam dukata nagrade za promicanje narodnog gospodarstva. Blagotvorno je djelovao i radio na ovoj školi 19 godina (1859 — 1878.). Ovdje je i umro, ostavivši nezbrinutu porodicu. Sahranjen je na ludbreškom starom groblju i dugo je ostao u lijepoj uspomeni.

Poznatim Mažuranićevim zakonom škola prestaje biti crkvena ustanova, učitelji više nisu ovisni o župniku, te novu reformu školstva oduševljeno pozdravljaju. I nasljednik Josipa Hercega, Antun Feržić sretan je što se to dogodilo. Među njegovim recima u Ljetopisu škole ludbreške ostala je za školsku 1874/75. godinu ova pribilježka: »Ova se godina bilježi zlatnim slovima u poviesti hrvatskoga školstva... Škola je povišena na čast samostalnoga ureda, dobila je ime »obća pučka škola«, a njezino učiteljstvo čast činovnika...« Počinje novo razdoblje školstva. Naši dobri školnici sad se uzdržavaju od općinske potrošarine (općina ju isplaćuje u dvanaestinama). Na društvenoj ljestvici popeli su se za stupanj naviše, ali za teško zasluženu plaću često su morali voditi borbu s općinskim činovnicima...

II.

Nepunih dvadeset godina nakon gradnje školske zgrade, opet se osjeća pomanjkanje prostora. Prema Mažuranićevom školskom zakonu i ovdje su uvedena četiri razreda osnovne i tri razreda opetovne škole. Kad je (1877/88. šk. godine) bilo već 369 đaka i 83 opetovničara — školski je odbor iznajmio staru, ali prostranu zgradu na obali Bednje (u današnjoj Preradovićevoj ulici — Draganićeva kuća). Najmanje stotinu godina bila je tu vlastelinska mesnica i pecara rakijske za potrebe gospoštije. Sad se ova-mo preselio učitelj Mijo Palmović s dječacima I. i II. razreda.

Unatoč takvom rješenju, stara škola bila je i dalje tijesno nabijena učenicima. Oni su u prizemlju često virkali kroz niske prozore, i sa zanimanjem pratili tko prolazi ulicom. Da bi spriječili takvo kršenje discipline, učitelji su prozorska okna premazali bijelom bojom. Uskoro se pokazalo da su to učinili djeci na žalost, sebi na nevolju: za tmurnih kišnih dana nije se

Zgrada ludbreške pučke škole iz 1856. godine (ovdje je od 1947. do 1963. djelovala škola učenika u privredi)

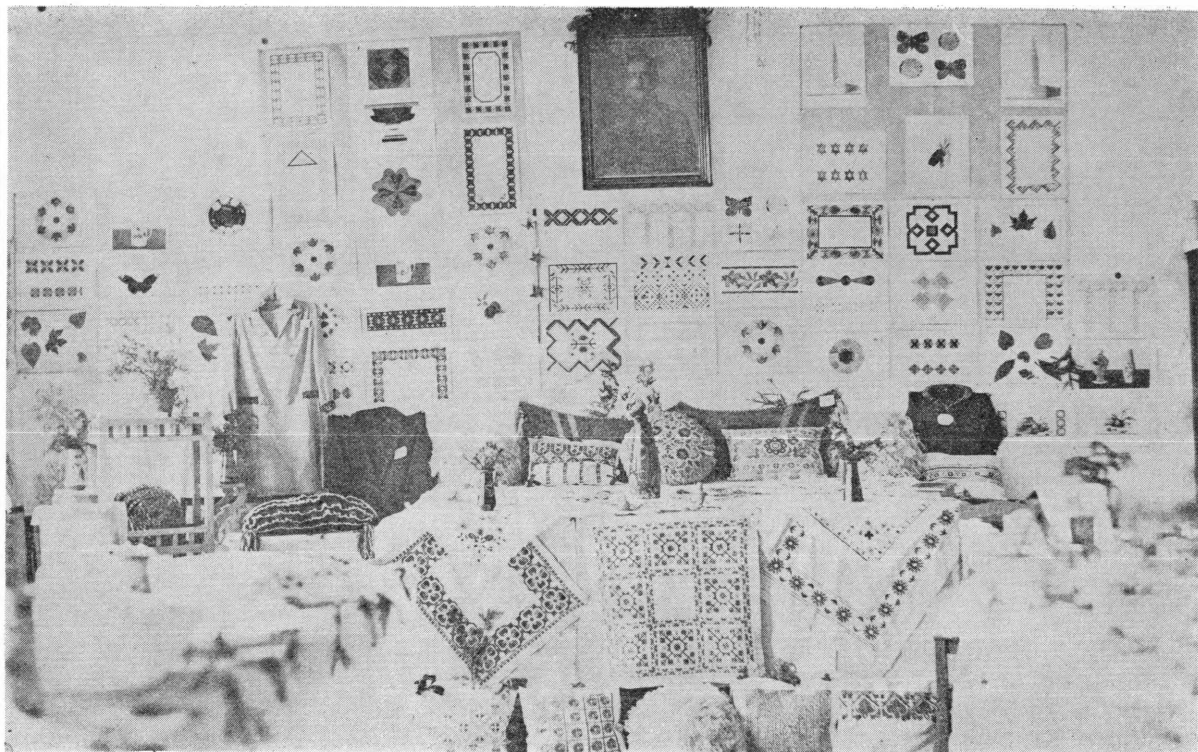
tu moglo ni čitati, ni pisati. Vladala je polutama, a katkad pravi mrak.

Godine 1881. potres je rasklimao školske zidove. Deset godina kasnije dva metra visoki snijeg urušio je krov stare škole. Općina vrši samo najnužnije popravke, a sve ostalo pomalo propada. Pa, ipak, i u ovako lošim prilikama učitelji revno rade u školi i van nje. »Gospođice« Marija Somogji, Dragica Frankl i Marija Lončarić naročitu brigu poklanjaju siromašnoj djeci. S njima, i za njih, organiziraju priredbe, sudjeluju u programima raznih društava, da bi namaknule novac potreban za zimsku odjeću tih mališana. Ima i drugih prijatelja škole koji u tu svrhu daju svoj prilog i doprinos, ali sve ih je nadmašio kotarski predstojnik Ferdo Mikšić, koji je ludbrešku školu opskrbio svim potrebnim učilima. Za Božić (1891.) pozvao je 50

najsiromašnijih učenika i učenica u svoj stan, nadario svakog od njih slatkišima i svakome poklonio jedno odijelo.

Djecu je doveo ravnatelj škole Antun Feržić, srce i duša svih prosvjetnih društava i korisnih akcija u Ludbregu... On je najteže osjećao skučenost prostora u kojem živi njegova ustanova, zato je nastojao da se prilike srede. To mu je uspjelo istom krajem XIX. stoljeća, kad je ostario i on sam i njegova zgrada.

Godine 1899. sagrađena je na trgu nova katnica s pet učionica, jednom zbornicom i dvosobnim stanom za učitelja. Sredstva je prikupio vrijedni načelnik općine Adam Smolčić. Od zemaljske vlade u Zagrebu dobio je 25.000 forinti zajma, vlastelin ludbreški Edmund Batthyany dao je 31.500 komada opeka, a 500 forinti čuvala je općina kao dar nekadašnjeg pokrovitelja

Detalj s izložbe učeničkih radova učenica građanske škole u Ludbregu 1929. godine

Filipa kneza Batthynya. Adam Smolčić nije dočekaao dan posvete ovog hrama prosvjete. On, kr. i carski kapetan u miru, sin naše Like), primio je dužnost općinskog načelnika u Sv. Trojstvu i tamo umro baš onoga dana kad se ovdje održavala velika svečanost posvete škole.

Stara škola prodana je općini za urede, a ova ju je velikim troškom popravila. U njoj je dočekaao svoje zadnje dane ostarjeli školnik Antun Feržić, a stan u novoj zgradi dobio je učitelj Ivan Hrubački...

Devetnaesto stoljeće odnijelo je sa sobom velikog prijatelja škole Adama Smolčića, a dvadeseto odmah na početku (1903.) odnosi njenog dugogodišnjeg ravnatelja (od 1878 — 1903.) Feržića, ali ti su ljudi dugo i dugo ostali u uspomeni mještanima, pogotovo tadašnjih učenika. Godine 1897. Smolčić je pozvao sve đake s područja općine, (a to su škole: Duga Rijeka, Đurđ, Hrzenica, Bolfan, Ludbreg, Slokovec i Struga), da vide čudo neviđeno: veliki cirkus Antuna Hočke. Za siromašne sâm je platio ulazninu, a

22. ožujka 1897. ušla su djeca u taj čarobni svijet. Tu su pred njihovim očima defilirale crne pantere, jaguari, sjeverni medvjedi, vukovi, čak 13 lavova i mnoštvo ptica iz Azije, Afrike i Amerike. Veliki udav, za kojeg je vlasnik tvrdio da je upravo navršio stotinu i trideset godina, pobudio je silni strah, ali je straha brzo nestalo, jer su iza toga nastupili majmuni jašući na malim konjčićima. Dobri stari ućo Feržić podrobno je opisao taj za školu važni događaj — i sam sretan što su đaci toliko toga vidjeli i naućili gledajući taj čudni životinjski svijet — sretni kao u lijepome snu.

Taj stari školnik, koji je živio za svoje zvanje, neumorno je bilježio sve što se u mjestu događalo, te je Ludbreg zadužio ne samo prosvjetnim radom već i svojim »Ljetopisom«. Ipak, nije ovdje sahranjen, već mu tijelo počiva na koprivnićkom groblju, kamo ga je otpratilo mnoštvo naroda i skoro sva inteligencija ludbreškog kotara 1903. godine.

I tako je na pragu novog stoljeća, u novoj školi preuzeo upravu novi upravitelj Ivan Hrubački. On nije glazben, pa prema tome nije ni crkveni kantor-orguljaš, ali baš tada dolaze mladi učitelji jedan za drugim, svi redom dobri pjevači i glazbenici: Franjo Widmar, Oskar Wöfl i Nikola Miškulin. Prva dvojica brzo odlaze zbog zdravstvenih razloga, Miškulin ostaje. Ovdje se dobro snalazi, te je tu našao i suputnicu svojega života, kćer medicara Đure Kerstnera, Šteficu. Tridesetpet godina vodio je, i to vrlo uspješno, crkveni zbor i pjevačko društvo »Podravinu« (do 1945.).

Sve je, dakle, lijepo počelo i bilo bi dobro da se moglo tako nastaviti, ali svijetom ne vladaju mudraci, već često manijaci koji su zbog vlastitih interesa u stanju svijet utopiti u krvi. Tako se dogodilo i 1914. godine, kad je počeo Prvi svjetski rat. Učitelji Miškulin i Ernest Vovčićka morali su na bojište. Nastavu je održavao stari ravnatelj Ivan Hrubački, i mlade učiteljice koje su redom jedna za drugom dolazile i odlazile, tako da se kroz četiri ratne godine obredalo njih pet na broju, a otišla su i dva učiteljska pripravnika. Sve više osjećala se oskudica: teško je bilo raditi bez »pisaćeg i risaćeg materijala«, a još teže gledati mnogo gladne i slabo odjevene, većinom bose djece. I sami učitelji osjećaju oskudicu; plaća im je minimalna, a radom su preko mjere opterećeni. Ratne 1916/17. šk. godine bilo je: u I. razredu 92 đaka, u II. razredu 79, u III. razredu 68, u IV. razredu 66 i u V. razredu 16; svega 321 školsko dijete. Osim toga tu je 109 opetovničara.

III.

Poslije Prvog svjetskog rata mijenjaju se prilike. Vraćaju se ljudi s bojišta, a među njima i naša dva učitelja: Miškulin i Vovčićka, prvi još pun snage, drugi na smrt bolestan, prvi pun planova o napretku škole, drugi da umre u domovini.

Godine 1921. šalje Povjereništvo za prosvjetu i vjere iz Zagreba ludbreškoj općini dopis, kojim traži da opć. poglavarstvo osigura prostori-je za višu pučku školu, koja bi se u mjestu imala otvoriti. Općinski oci jednodušno zaključuju »da u ovome mjestu nije ni potrebno, ni shodno otvarati šestorazrednu višu pučku školu«... »Nagovorio ih je na to sam kotarski predstojnik i jedan učitelj«, kojima imena pisac ne navodi. I da mještani ne bi protestirali, sve je trebalo ostati u najstrožoj tajnosti. Par mjeseci kasnije mladi učitelj Miškulin odlazi sam samcat u Zagreb i traži da bi Povjereništvo za prosvjetu i vjere otvorilo ovdje višu pučku školu. Rečeno mu je: »Idite natrag u Ludbreg! Ako općinski odbor stvori zaključak da se škola otvori, nema nikakve zapreke da počne radom«. Saopćeno mu je i to da je tek nedavno općinski odbor stvorio baš suprotni zaključak, ali Miškulin se nije dao smesti. Obratio se na načelnika Vjekoslava Boršića, a ovaj je na sjednici, održanoj 29. kolovoza 1921. godine, uspio nagovoriti odbor da prihvati prijedlog. Na to je Nikola Miškulin zamolio okolne župni-

ke da pozovu roditelje neka upišu djecu u novootvorenu školu. Javilo se 37 polaznika i to 16 iz Ludbrega, 3 iz Cukovca, 3 iz Sigeca. Po dvoje djece upisano je iz ovih sela: Kućana, Selnika, Globočeca, Hrzenice, Slokovca i Ludbreškog Vinograda. Iz Luke, Poljanica i Đurđa javio se po jedan učenik. Osim četiri djevojčice, sve su to dječaci.

Nastava je počela u školi na trgu 26. rujna 1921. godine. Prvi predavači bili su učitelji nižih razreda. Tek kasnije popunjava se ova škola stručnim nastavnim osobljem, ali još uvijek (bar prvih godina) tu i tamo javlja se rabin Leopold Deutsch (Dojč), kao predavač njemačkog jezika. Jedini nastavnik je Nikola Miškulin. On je ujedno i upravitelj. Već prve godine života ove škole vidjelo se da će, ubuduće, biti glavni problem školski prostor, ne zbog toga što ga u Ludbregu ne bi bilo, već zbog tadašnjih specifičnih prilika. Baš u to doba Stari grad, u kojem bi se našlo i te koliko prostora i s kojim se računalo, potpuno je otpao iz kombinacije: I. kat zauzeli su ruski emigranti, u II. se nastanio njihov general, a u III. već su od prije stanovali domaći beskućnici.

Upravitelj više pučke škole Nikola Miškulin imenovan je (1922.) upraviteljem i nižih razreda, te je time dobio pravo na školski stan. On ga, međutim, prepušta na uporabu višoj pučkoj školi. I tako se dogodilo da su učenici najmanjeg odjeljenja sjedili u kuhinji, grijali se kod štednjaka. U velikoj sobi bilo bi odjeljenje koje bi se tu moglo strpati, a brojem veći razredi radili su u pravim učionicama, gdje je uvedena poludnevna obuka za niže razrede.

Nastavni rad odvijao se bez zastoja — i tu su se obredali mnogi sposobni nastavnici. Do- gađale su se i nama, danas neshvatljive, pa i smiješne stvari: primjerice, škola nikako nije mogla dobiti nastavnika crtanja, a baš tada radio je u Sesvetama pravi umjetnik, učitelj Juraj Potočnik. On je pristao da predaje taj predmet, ali mu je škola morala kupiti bicikl (dvo-kolicu) i po satu plaćati 10 dinara.

Čudno zvuči i tvrdnja da je dugi niz godina na ovoj višoj pučkoj, kasnije građanskoj školi, predavao profesor matematike visoke vojne škole u Sevastopolu, Rus, Leonid Pezeli. Nje-ga su đaci zvali »gospodin« (s osobitim nag-laskom na zadnjem slogu), a židovskog rabina zbog njegovog niskog rasta »Rabek« ili »Rabi-ca«. Upravitelj škole nazvan je »Mikula«, a jed-nog nastavnika zvali su »Paja«, dakako u nji-hovoj odsutnosti.

Od 1924. godine viša pučka škola naziva se građanska škola. Nastavnički zbor mnogo nas-toji proširiti vidike svojih učenika. U tu svrhu planiraju se ekskurzije. V. razred proveo bi redovito dva-tri dana u Zagrebu, ostali razredi pošli bi na more, na Plitvička jezera, u Slove-niju, itd. a 1924. godine (20. lipnja) naši učeni-ci VI. i VII. razreda našli su se i na Bledu.

U Krapini ih je vrlo srdačno dočekao načel-nik općine Vilibald Sluga, koji je svojedobno obnašao istu čast u Ludbregu. Istu takvu lju-bav iskazao im je župan Rogaške Slatine, koji ih je nakon obilne večere vodio na koncert. Na

žalost, kroničar nam nije ostavio ime tog prijatelja škole. Za takve daleke ekskurzije učenici su skupljali sredstva skromnim ustjedama, a još više priredbama: koncertima malih glazbenika, igrokazima, nastupom đakčkog pjevačkog zbora.

Radu škole nije se moglo prigovoriti, ali u biti ova građanska škola bila je klasna ustanova. Išlo se za tim da se mlade naraštaje privoli uz neka zvanja. Završeni đaci nisu mogli preći u gimnaziju, jer su se takve škole osnivale »sa ciljem da se seljacima, obrtnicima i trgovcima pruži viša naobrazba«, a zapravo se išlo za tim da se njihovoj djeci onemoguću pristup u intelektualna zvanja višeg ranga.

Ludbreški intelektualci i imućniji građani, svijesni te činjenice, slali su svoju djecu na dalje školovanje u gradske gimnazije. Seljaci su, opet, govorili da njima takve škole ne treba, jer se orati i kopati može i bez nje. Pa kad je k tome još neki zakulisni tip počeo buniti narod protiv ove ustanove, teško je bilo stišati buru. Ipak je 1925. godine održan niži tečajni ispit ili mala matura. Položili su je svi učenici VIII. razreda, njih 15 na broju. Ali zakulisni rad nastavio se i dalje, te je viša vlast, 26. srpnja 1926. izdala dekret kojim se zatvara građanska škola u Ludbregu.

Tadašnji narodni zastupnik za ludbreški kotar Blaž Šalamun, iz Novog Sela podupro je peticiju općine Ludbreg i općinskog zastupstva iz Martijanca, te je rad nastavljen.

Godine 1928. otvorena je i smještena u istu zgradu Šegrtska škola sa 80 učenika (koja je kasnije prerasla u Školu učenika u privredi).

Istom 1931. godine dijeli se uprava. Građanskom školom i dalje upravlja Nikola Miškulin. On vodi i šegrtsku, dok upraviteljem osnovne škole postaje Đuro Šimunović. Građanska i šegrtska škola u Ludbregu su ustanove bez vlastitog doma. »Poslana je molba banu Peroviću za pomoć kod gradnje škole na koju se po svoj prilici nitko neće ni osvrnuti kao ni prigodom dolaska bana Šilovića«, — upisao je 1930. godine Miškulin, duboko ogorčen (u Ljetopis škole). Iz toga teksta jasno proizlaze dvije stvari: 1. u Ludbregu se nastoje prikupiti sredstva za gradnju škole, 2. Viša vlast se niti najmanje ne brine, da se stvore bolji uvjeti rada.

I dok se tako učenici iz tri škole tiskaju u jednoj zgradi, nedaleko, samo par desetaka metara udaljena, stoji velika dvokatnica kneževog hambara, pusta i prazna. Vlasnici ne znaju što bi s njom.

Napokon, našlo se rješenje. Jednoga dana osvanuo je u Ludbregu predsjednik »Saveza agrarnih zajednica« Stevo Stojanović iz Beograda. S njim je općina sklopila ugovor. Savez će osposobiti hambar za potrebe građanske škole, a općina će mjesečno plaćati 1000 dinara najamnine.

Godine 1933., iako je velika ekonomska kriza jako skućila budžet općine, ipak odbornici nabavljaju i novi školski namještaj za ovu školu, koja otprije ima bogatu zbirku aparata za fiziku i kemiju i lijepo uređenu knjižnicu. Tri godine iza toga, uz pomoć Higijenskog zavoda iz Zagreba, i brigom ludbreške općine, uređene

su u ovoj zgradi kupaonice za đake. Tada se ovu školu moglo smatrati dobro opskrbljenom.

U vrijeme krize, počevši od 1930. godine, u zimskim mjesecima je oko 30 učenika dobivalo jedan topli obrok u školi, a po prilici isto toliko njih dobivalo bi tople odjevne predmete. Na taj način, i oni najsiromašniji mogli su završiti malu maturu.

Osim imućnih pojedinaca, pomoć siromašnim đacima davale su ženske organizacije: »Hrvatska žena«, »Hrvatsko srce«, »Kneginja Zorka«, »Ševra kadiša«, te Društvo Crvenog križa i Ludbreška štedionica. Općina im je nabavljala knjige — i tako se dogodilo ono što se najmanje očekivalo u teškim godinama krize: iako građanska škola nije obvezatna za učenike koji stanuju daleko od središta, upisuje se sve više seljačke djece. Broj đaka naglo je porastao. Moralo se otvoriti još po jedno odjeljenje I. i II. razreda.

Uoči II. svjetskog rata odlazi Nikola Miškulin u mirovinu (1939.), a upraviteljem postaje Mirko Šoštarić, poznati ljevičar koji i među đacima širi revolucionarne ideje.

I na nižim razredima mijenja se uprava: Đuro Šimunović premješten je u Ludbreške Sesvete, a u Ludbreg dolazi Marko Vrbanić iz Sesveta (1940. godine). Međutim, Sesvećani ne prihvaćaju Šimunovića. Imali su s njim stare račune — još od vremena Jeftićevih izbora. Tada je on — »kao produžena ruka «vlasti« — mnoge od njih dao odstraniti s birališta, a to mu nisu zaboravili. Videći da mu je ovdje egzistencija ugrožena, premješten je u Srijem.

Godine 1941 — 1945. mnogi bivši učenici ove škole našli su se pod puškom, većina od njih u redovima narodnooslobodilačke vojske, rijetki na strani fašizma. Škola je proživljavala teške dane. Sva obuka opet se održavala u školi na trgu, a u prostorije građanske, smještena je najprije domobranska, a poslije prvog oslobođenja Ludbrega (1944.) nakon dolaska fašista ustaška posada. Stradao je namještaj, uništene zbirke, aparati fizikalnog kabineta i veći dio knjižnice. Škola je bila jako osiromašena.

U ratnom vrtlogu nestala su oba upravitelja ludbreških škola: Mirko Šoštarić i Marko Vrbanić. Upravu građanske od 1942. godine vodi Zlatko Petrinović, dok se na osnovnoj školi Vrbanić i dalje smatra upraviteljem sve do oslobođenja.

IV.

Godine 1945. cijela naša domovina našla se pred velikim zadatkom: trebalo je izgraditi novo društvo, kojemu je temelj nova škola, ne više klasna, već narodna ustanova. Da bi svakom završenom đaku ove škole bio otvoren put do najviše izobrazbe, građanska se škola pretvara u nižu gimnaziju. Nekoliko godina iza toga spajaju se niži razredi s višima u sedmogodišnju, nešto kasnije u osmogodišnju osnovnu školu.

Kao upravitelji redaju se: Pavao, pa Tea Kurtek, Stanko Strašek, Mato Bedenic, pa Drago Novak.

Dječji pjevački zbor ludbreške škole (dirigent Ivan Bontek)

Zadnji upravitelj osnovne četverorazredne škole, Rudolf Kutnjak, imenovan je 1947. upraviteljem novootvorene škole učenika u privredi.

Od toga vremena Ludbreg ima potpuno samostalnu školu učenika u privredi, odvojenu od škole s kojima je, počevši od Bahova apsolutizma, bila usko povezana. Sve do 1928. godine šegrta su morali polaziti opetovnicu, a to su mogli i u seoskim školama, već prema mjestu stanovanja.

Godine 1928. (1. veljače) otvorena je šegrtska škola u Ludbregu pod nazivom: »Žanatsko-trgovačka škola u Ludbregu«. Obrtnici iz svih sela šalju svoje naučnike u Ludbreg, pa i oni iz područja martijanečke općine. Sve do 1947. godine ova ustanova je pod upravom građanske škole, tj. isti je upravitelj. Od 1947. do 1963. godine to je potpuno samostalna škola. U tom kratkom vremenu našli su se tu kao upravitelji i ujedno nastavnici: Rudolf Kutnjak, Franjo Matulić, Drago Dobec, Uglješa Špikić i drugi. Učenika je bilo mnogo. Bila su po dva

odjeljenja I. II. i III., dakle po šest razreda. U pojedinom razredu bilo je po 15–38 učenika. Na završnom ispitu, osim praktičnog rada, učenici su polagali ispit iz hrvatskog jezika, računa i geometrije, a trebali su pokazati i vještinu u stručnom crtanju.

Od 1951. do 1953. godine bila je s ovom školom spojena škola učenika u privredi iz Velikog Bukovca, ali je kasnije odvojena. Ova ustanova dobila je na uporabu zgradu »stare općine«, zapravo staru školu izgrađenu još u prošlom stoljeću nedaleko ludbreške župne crkve. Na taj način vratio se, opet, život pod stari krov ove zgrade, koju su stari s toliko nastojanja i ljubavi izgradili s namjerom da bude hram prosvjete (danas je tu uprava trgovačkog poduzeća »Polet«, trgovina i, na žalost, k tome još i buffet).

Od 1963. godine svi učenici u privredi polaze školu u Varaždinu, obučava se po novom sistemu i priznaje im se srednjoškolska sprema. Na taj način otvoren im je put do više, pa i najviše izobrazbe.

V.

Godine 1959. ludbreška osnovna osmogodišnja škola podijeljena je na dva centra. Prvim je obuhvaćen istočni dio Ludbrega i područne škole: Bolfan, Čukovec i Slokovec. Upravitelj ove »Prve osnovne škole« je Rade Milanović. Ovome centru pripada stara škola na Trgu žrtava fašizma. Drugi centar ostaje u građanskoj školi, sve do 1963. godine, kad je na Žgališću otvorena nova školska zgrada. Ovoj II. osnovnoj osmogodišnjoj školi pripada škola Hrastovsko i Poljanec, a polaze je i djeca iz Ludbreškog Vinograda, Kučana i zapadnog dijela Ludbrega. Upravitelj je Drago Novak (kasnije predsjednik Skupštine općine), pa Branko Jerbić.

Nakon pet godina opet se ova dva školska centra spajaju pod imenom Osnovna škola »Dragica Kancijan«. U vrijeme spajanja bila je ova središnja, s pet područnih škola, s 36 nastavnika i 1074 učenika. Upravu su vodili nastavnici Branko Jerbić, August Petrač, Rade Milanović — i opet Branko Jerbić, sve jedan nakon drugoga.

Danas je školski teritorij znatno proširen. Od 1975/76. školske godine, u ovome sklopu je i školski centar Đurđ, te je na taj način cijela nekadašnja upravna općina ludbreška, (osim Duge Rijeke), tj. 10 bivših školskih centara spojeno s ludbreškom školom »Dragica Kancijan« (nastava se održava još samo u Đurđu za niže razrede). Ovaj veliki školski centar ima u svemu 1425 učenika i 62 nastavnika, koji rade u 49 odjeljenja, pod upravom direktora Branka Jerbića.

Obuka se odvija u novoj, još jednim kriplom proširenoj zgradi škole. U jednoj smjeni mogu raditi 22 odjeljenja. Predmetna nastava predaje se u specijaliziranim učionicama, a za tjelesni odgoj na raspolaganju je suvremeno opremljena sportska dvorana.

Uz redovnu obuku tu rade grupe malih biologa, geografa, književnika i povjesničara. Tamburaški i pjevački zborovi ove škole uspješno su nastupali na međuopćinskim i republičkim smotrama. Foto-amateri i mali tehničari priridili su nekoliko zapaženih izložbi svojih radova, a i dalje rade velikim poletom, kao i fiskulturnici, folklorne grupe i izviđači.

Godine 1971. nekoliko entuzijasta otvorilo je »Malu školu avijacije« u počast bivšem đaku ove škole — izumitelju prvog jugoslavenskog sportskog aviona, Rudolfu Fiziru, našem mještaninu. Vodi ju Milan Molnar, jedan od boraca — avijatičara narodnooslobodilačke vojske.

Nastavno osoblje ove osmogodišnje škole ulaže mnogo nastojanja, sa ciljem da učenici steknu radne i kulturne navike, kako bi, ubuduće, postali korisni članovi našeg samoupravnog društva.

Teško je nabrojiti sve aktivnosti ove ustanove. Sav taj ogromni rad usmjeren je samo k jednom cilju: mlade se generacije odgajaju u duhu bratstva i jedinstva, u ljubavi za našu socijalističku zajednicu. Prismo prijateljstvo veže ovu školu sa školom u Grošnici kod Kragu-

jevca. Izmijenjeni su već mnogi međusobni posjeti. Naši nastavnici, zajedno s učenicima, niz godina posjećuju groblje strijeljanih đaka u Kragujevcu, taj potresni primjer heroizma mladih. Isto tako, prijatelji iz Grošnice u svojim uzvratnim posjetima imali su prilike da upoznaju našu prošlost i našu današnju stvarnost.

Svake godine učenici ove škole s mnogo ljubavi ispraćuju Titovu štafetu, a 1971. godine pozdravili su samog druga Tita s velikim oduševljenjem, ovdje pred starom školom. Ovaj jedinstveni, tako rijetki susret ostao je svima u neizbrisivoj uspomeni.

Bez sumnje, ova škola ima veliku kulturnu ulogu, ali time samo nastavlja rad svih onih prosvjetnih radnika koji su se kroz tri stotine i trideset godina redali jedni za drugima kao magistri, ludimagistri, školnici i učitelji. Ovi »mali« ljudi velikoga srca, većinom su zaboravljeni, ali plodovi njihovog rada ostali su do danas. Njima se ima zahvaliti ne samo kulturni, već velikim dijelom i gospodarski napredak ovog kraja. Zacijelo nije imao krivo onaj koji je prvi izrekao veliku misao da »o prosvjeti ovisi sreća svakog naroda i da je prosvjeta najbolja obrana domovine«.

Izvori i literatura

1. Antun Cuvaj: Građa za povijest školstva, Zagreb 1907.
2. Rudolf Juričan, Mirko Androić: Prilozi građi za historiju školstva kotara Varaždin (Historijski arhiv Varaždin)
3. Nikola Miškulin: Historija građanske škole u Ludbregu (Arhiv škole ludbreške)
4. Spomenice škole ludbreške I, II. i III. dio
5. Spomenica rkt. župe Ludbreg
6. Status animarum rkt. župe ludbreške (1838 — 1841. godine)
7. Status familiarum rkt. župe ludbreške (1855. godine)
8. Ivan Topličan: Izvadci iz kanonskih vizitacija Komarničkog arhidakonata, XVII. i XVIII. stoljeće
9. Kanonska vizitacija rkt. župe ludbreške 1810. godine
10. Levin Kollay: Nekoliko riječi o učiteljskoj i ujedno svećeničkoj porodici Kollaya, Sve-ta Cecilija — Zagreb 1918.